

1/10

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Jak
se plánuje
Praha

strana 8-9

Vyhňte se
nebezpečným
hračkám

strana 4

Rozhovor
se stromem

strana 6-7

Připravili jsme pro vás mozaiku fotografií z různých akcí a projektů Arniky, které proběhly v minulém roce. Třeba si je s námi rádi připomenete.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Program Ochrana přírody byl v minulém roce zaměstnán hlavně projektem „Best Practice – nejlepší příklady v Německu a ČR“. Arnika ve spolupráci s německou organizací Grüne Liga představila veřejnosti zdařilé revitalizace vodních toků. Jednou z akcí byla květnová exkurze k Rokytce a Hostovickému a Svěpravickému potoku, které byly v roce 2008 uvedeny do přírodně blízkého stavu.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Ekoporadna Arniky (www.poradna.arnika.org) poskytla během minulého roku 1253 konzultací tedy zhruba o 30 % víc než v roce 2008. Na snímku (zcela vlevo) je právní expert Arniky Lukáš Matějka a vedoucí poradny Jakub Esterka.

Foto: Miroslava Uopková, Arnika

Na přelomu května a června pomohla Arnika mezinárodní skupině studentů z nizozemské Univerzity Wageningen s přípravou studie „Brownfields v centru Prahy – kritéria udržitelného rozvoje“. Projekt je zaměřen na pražská nádraží Smíchov, Bubny, Masarykovo nádraží a nákladové nádraží na Žižkově, o jejichž osudu stále není rozhodnuto. Součástí výsledné studie je i dotazníkové šetření s 570 respondenty.

Foto: Jan Losenický, Arnika

K důsledkům znečištěného ovzduší patří zvýšený výskyt plicních nemocí, alergií, ale také poruch plodnosti nebo kardiovaskulárních chorob. V rámci kampaně „Čistější vzduch pro Ostravsko“ Arnika uspořádala v moravskoslezské metropoli na toto téma v dubnu 2009 veřejnou přednášku a o měsíc později odborný seminář. K pozvaným hostům patřili například MUDr. Radim Šrám z Akademie věd, MUDr. Eva Rychlíková ze Zdravotního ústavu Kolín, dětská lékařka MUDr. Eva Schallerová z Ostravy, nebo na snímku MUDr. Richard Lachčín z Kliniky pro léčbu neplodnosti.

Foto: Jana Felbrich, Grüne Liga

Tým Bořena v září oslavil víkendovým táborem třicet let od svého založení. Dobrovolníci a dobrovolnice, kterých se u Lipské hory tentokrát sešlo téměř třicet, odstranili náletové dřeviny a pokosili trávu, aby zde i v budoucnu mohly žít vzácné a chráněné rostliny.

V loňském roce Arnika připravila několik výstav, které jste si mohli prohlédnout na letních festivalech a dalších akcích. Centrum pro podporu občanů nabídlo dvě nové stromové výstavy: „Zachraňme stromy!“ a „Příběhy pražských stromů a parků a lidí, kteří je chrání.“ Program Toxické látky a odpady má od minulého roku k dispozici výstavu „Šetrné papírování“. Přehled všech výstav Arniky, které si můžete zdarma zapůjčit nebo vytisknout najdete na stránkách: www.arnika.org/vystavy.

Foto: Jan Vojtek

Pokračování na stranách 11. a 12.

Událost

Občas je nutné vyrazit do ulic nebo třeba na hokejový stadion

Dne 9. prosince přicházely po sedmnácté hodině do pardubické hokejové arény davy lidí. Nakonec se jich na sedačkách a židlích stadionu usadilo přes pět tisíc. Na Pardubice slabší účast, na hokejový zápas domácích sem chodí v průměru necelých devět tisíc fanoušků. Jenže v danou středu o hokej vůbec nešlo. Lidé přišli na jednání o plánované spalovně v Rybitví. Zúčastnili se tak historicky největšího veřejného projednání vlivů určitého projektu na životní prostředí.

V ten večer sice góly nepadaly, ale o úplně nudnou akci nešlo. Regionální noviny označily náladu v aréně za „bojovnou“ a v podtitulku se psalo o násilí. Nedovoleného zákroku se dopustil podnapilý mladík, kterého si městská policie odvezla na „trestnou lavici“. Na pódium přilétlo i jedno rajče a občas bylo slyšet nepříliš slušná slova. Jinak se ale nic nepředvídatelného nestalo. Hlavní zpráva, kterou vyslali občané úředníkům i navrhovatelům projektu, tak nezanikla. Velké množství místních se spalovnou nesouhlasí, jsou ochotni se za svůj názor postavit a jsou slyšet.

Ministerstvo životního prostředí napínalo v případě pardubické spalovny veřejnost do poslední chvíle. Nakonec se k projektu vyjádřilo negativně. Jeho závěrečné stanovisko v procesu EIA má jen doporučující charakter. Prakticky ale představuje výrazný blok pro vydání jak stavebního, tak integrovaného povolení, která by spalovna musela pro svůj provoz získat. Na rozhodnutí ministerstva měl nepochybně vliv především jasný nesouhlas občanů Pardubicka, kteří

byli v odporu vůči záměru obnovit provoz spalovny v areálu Synthesie jednotní. Petici proti spalovně jich podepsalo téměř padesát tisíc.

Případ pardubické spalovny ukazuje, že vytrvalý tlak na politickou reprezentaci, petiční akce a účast v procesech posuzování vlivů na životní prostředí se nám, veřejnosti, vyplatí. A nemusí vždy jít o velkou spalovnu nebezpečných odpadů s kapacitou 20 tisíc tun ročně. Obdobné zkušenosti má Arnika i s malými kauzami, o kterých se sice tolik nepíše, ale pro místní mohou být podobně důležité. Za své životní

Arnika k projektu spalovny podala řadu připomínek. Týkaly se např. nedostatečného zabezpečení skladu odpadů nebo vypouštění dioxinů do povrchových vod. Při samotném projednávání pak vedoucí programu Toxické látky a odpady Jindřich Petrlik upozornil na možnou souvislost záměru firmy s její účastí v tendru na tzv. ekozakázku na vyčištění všech starých ekologických zátěží v ČR.

prostředí jsme si do velké míry odpovědní sami a veřejný dohled za nás nikdo jiný neudělá. ■

Jan Losenický,
šéfredaktor

Za pět minut dvanáct

Rok 2010 byl vyhlášen Mezinárodním rokem biodiverzity. Pozitivní zpráva pro tisíce druhů rostlin i živočichů, které mohou den ze dne nenávratně zmizet z naší stonavé planety. Poměrně dobré podmínky pro jejich lepší ochranu již jsou zakotveny v mezinárodních dohodách. Aby nezůstalo jen u prázdných slibů, musí se jednotlivé země odhodlat ke konkrétním krokům. Místo nich se ale objevují nápady, jak do přírody nadělat další zářezy. K nejnovějším patří novela zákona o vodách, která právě míří do české sněmovny. Mezi paragrafy se skrývá zajímavý šibal - správcí toků by po schválení novely mohli provádět „vodohospodářské úpravy“ bez povolení pouze na ohlášení. V praxi to znamená, že zemní práce v korytě a jeho nejbližším okolí není

třeba povolovat. Stačí práce ohlásit na obecní úřad a počkat patnáct dní.

Starosta malé obce mívá ve své kompetenci vše, co se do jeho malého království vejde. Měl by rozumět stavebnictví, dopravě, ovzduší, odpadům, povolovat kácení stromů i vodohospodářské úpravy. „Aha, to oni mi hlásí, že dají do pořádku potok,“ pomyslí si. K ohlášení se nijak nevyjádří a tím se zásah považuje za povolený. Pak přijedou bagry, potůček prohloubí a napřímí, okolo toku navrší valy ze zemin. Voda poběží novým korytem rychle, bez tišin a peřejí. Z vodních rostlin a živočichů se stanou bezdomovci a rychle se vytratí. Louky okolo potoka budou sušší, ale také o mnoho chudší. Lépe se po nich pojede traktorem, ale květiny a motýli zmizí. Zákon nebude porušen, ani když se to

stane v chráněném území. Obec pravděpodobně pozná nepříjemnosti, které tu dříve znali jen ze zpráv v televizi. Koncem léta ve vodárně skoro není voda, a proč je v ní najednou tolik dusičnanů? Pole jsou jen samé kamení. A tolik bahna na návsi po každé bouři, proč s tím nikdo nic nedělá?!

A pan starosta? Ani netuší, že se k ohlášení správce toku mohl vyjádřit. Teď aby někde sháněl peníze na protipovodňovou hráz a na hledání nových zdrojů pitné vody.

Je těžké chránit biodiverzitu, když se jí naše zákony nezastanou. ■

ARNIKA
Jana Vitnerová

Toaletního papíru z recyklovaného materiálu je na trhu dostatek. Lidé ho ale nemusí poznat

V prosinci provedla Arnika výzkum týkající se toaletního papíru z recyklovaného materiálu. Průzkum byl proveden v Mělníce a dalších čtyřech městech. Cílem bylo zjistit, zda jsou toaletní papíry označeny a zda mají lidé možnost výběru ekologické varianty papíru. Ze šetření vyplynulo, že spotřebitelé mají dostatek možností dát při nákupu přednost ekologičtější variantě. Navzdory tomu však mnohdy nepoznají, co se jim nabízí, jelikož třetina z celkové nabídky toaletních papírů byla neoznačena. Uvedeným průzkumem Arnika zahájila nový projekt „Zdravá planeta pro zdravé děti“.

Výběr toaletního papíru je opravdu velký. „Jen v Mělníce si mohou lidé ve vybraných prodejnách vybrat z celkem 94 variant. Z nich je 32 druhů vyrobeno ze sběrového papíru, 24 druhů z buničiny a u zbylých 38 výrobků nebyl materiál označen,“ doplnil výsledky průzkumu Ing. Milan Havel, vedoucí projektu. Podobná situace je i v dalších městech, kde Arnika průzkum provedla – v Českých Budějovicích, Děčíně, Semilech a Benátkách nad Jizerou.

Nákup recyklovaného toaletního papíru je jednoduchá a potřebná cesta, jak přispět

k ochraně životního prostředí. Jen od roku 2005 stoupla spotřeba toaletního papíru podle agentury MEMRB o přibližně 100 milionů kusů a za celý rok 2008 se celkem prodalo přes 330 milionů kusů. Vzhledem k těmto vysokým číslům může mít ekologický přístup výrazně pozitivní význam. „Jde o dostupný a levný výrobek, takže jeho nákupem může přispět k udržitelné spotřebě a k třídění odpadu každý z nás. Kromě toho je toaletní papír ideálním výrobkem, který uzavírá koloběh papíru“, dodal Milan Havel.

V rámci projektu „Zdravá planeta pro zdravé děti“ Arnika postupně představí deset produktů a činností, kterými je možno přispět k udržitelnému způsobu života. Již nyní jsou dostupné internetové stránky www.toxik.arnika.org/zdrava-planeta, kde jsou podrobné informace o projektu. ■

DOBROVOLNICE
ARNIKY

Simona Albrechtová

Vybrat bezpečnou hračku není hračka. Arnika radí jak na to

Výběr hraček je větší, než kdy jindy. V obchodech můžete narazit na hračky, s nimiž jste si hráli i vy sami nebo naopak na technické vymoženosti, které vypadají skoro jako ze sci-fi filmů. Jak vybrat tu správnou? Hračka by určitě měla dítě zaujmout a rozvíjet jeho schopnosti, hlavně však musí být bezpečná. Přes několik zákonů a vyhlášek namátkové kontroly ukazují, že dovozci a výrobci nezářídka porušují pravidla o bezpečnosti hraček. Arnika proto rozjíždí kampaň, v níž radí rodičům, jak se nákupu nebezpečné hračky vyvarovat.

Základní informace lidé najdou v novém letáku **Jak vybrat bezpečnou hračku**. Je k dispozici v elektronické podobě na webu Arniky v sekci Tržiště nebo si o něj můžete napsat do některé z našich poboček. Leták kromě „Desatera dobré hračky“ upozorňuje na souvislost mezi původem hraček a jejich bezpečností. „Pokud dáte při nákupu přednost českým renomovaným výrobcům, tak máte záruku, že dodržují evropské normy. Podpoříte tím i životní prostředí, neboť se výrobky nepřevážejí na velké vzdálenosti,“ uvedl autor letáku a vedoucí pobočky Arniky

v Děčíně Kamil Repoš. Význam regionálních výrobců hraček vyzdvihla Arnika i na lednových tiskových konferencích v Českých Budějovicích a Liberci.

Asi nejlepší radou pro nákup hraček je zachovat při jejich výběru chladnou hlavu. K obvyklým prohřeškům patří obsah škodlivých látek, nekvalitní zpracování, nedostatečná certifikace. Vždy se proto zajímejte o původ hračky a věnujte patřičnou pozornost jejímu označení. Určitě se vyhněte hračkám z PVC, které mohou obsahovat škodlivé látky. Dejte si také pozor na tzv. dekorativní předměty,

často se jedná o nejrůznější panenky apod. Na první pohled sice vypadají jako hračky, ale díky označení „dekorativní předmět“ se na ně nevztahují přísné limity a normy. U elektronických hraček pro nejmenší děti, je vždy dobré zkontrolovat, nakolik je zabezpečen přístup k bateriím. Obezřetnosti je třeba i při nákupu hraček imitujících zvuk, hrozí u nich riziko poškození sluchu, pečlivě se proto zajímejte o jejich certifikaci. Další rady a informace najdete ve výše zmíněném letáku nebo na stránkách www.toxik.arnika.org/hracky,

kde je také aktualizovaný seznam českých výrobců hraček. ■

ARNIKUM

Jan Losenický

Soutěžte s Arnikou, na výherce čeká týdenní pobyt v Tatrách, historický atlas hub a spousta dalších cen

Shodou okolností přichází každý program Arniky do nového roku s novou soutěží. Možná vás některá zaujme svým tématem nebo připravenými cenami. Centrum pro podporu občanů už v prosinci 2009 odstartovalo vědomostní kvíz „Co víte o stromech?“. Výherci jsou losováni každý měsíc a soutěž potrvá až do listopadu. Program Ochrana přírody připravil projekt „Společně za řekou“ zaměřený na vodní ekosystémy. Soutěž programu Toxické látky a odpady se jmenuje „Voda živá“ a zabývá se problematikou ovlivňování vodního prostředí chemickými látkami z průmyslu nebo i domácností.

Zachraňme stromy

Do soutěže „Zachraňme stromy“ se můžete zapojit ještě devětkrát. Stačí na stránce www.stromy.arnika.org/soutezte správně odpovědět na deset otázek týkajících se stromů a zúčastnit se tak konkrétního kola. Tři výherci jsou losováni každý měsíc a získají balíček ekologicky šetrných výrobků. K cenám patří například Historický atlas hub vytištěný na FSC papíře, povlaky na polštář, které v rámci podpůrného programu vytvořily ženy v Indii nebo kuchyňské náčiní z ekologického dřeva.

Společně za řekou

Soutěž „Společně za řekou“ je určena pro žáky druhých stupňů základních škol a pro studenty středních škol. Účastníkům představí vodní ekosystémy jako provázané celky. „Tři až pětičlenná družstva pomocí praktických úkolů získají vědomosti o vzájemných vztazích mezi živými organismy i neživými složkami ekosystému,“ uvedla vedoucí pro-

gramu Ochrana přírody Jana Vítnerová. Soutěžící se seznámí s životem kolem řeky i historickou proměnou území.

A s jakými úkoly se budou muset soutěžní týmy vypořádat? V březnu se zaměří na jednoduchý monitoring vybraného vodního toku, v dubnu na historický vývoj krajiny kolem řeky, v květnu na poznávání organismů vázaných na vodní prostředí. Červen je věnován ochraně vod a vyhodnocení získaných poznatků. Za modelové povodí byla vybrána řeka Rokytka v Praze, která reprezentuje přírodě blízké i člověkem upravené úseky. Pro vítěze je připraven celodenní výlet do zajímavé oblasti v České republice. Další informace o soutěži jsou k dispozici na stránkách www.voda.arnika.org/soutez-spolecne-za-rekou. Přihlášky je možné poslat do 10. března.

Voda živá

V rámci projektu „Voda živá“ začne od 1. dubna probíhat stejnojmenná soutěž, která je také zaměřena na

Foto: Milan Něvoj, Arnika

Nejllepší tým soutěže „Voda živá“ získá týdenní pobyt v Tatrách. Na fotografii je vítězné družstvo dívek již proběhlé soutěže Šetrné papírování, které se za odměnu podívalo do Národního parku Malá Fatra.

náctileté. Pro školní družstva je přichystána série praktických úkolů. Během jejich plnění budou týmy pátrat například po znečišťovatelích konkrétního povodí nebo po jeho zvířecích obyvatelích. Účastníci a účastnice také zjistí, kde hledat informace o čistotě vody nebo například co se děje s odpadní vodou, když opustí dům.

Soutěž bude mít dohromady šest etap včetně sepsání závěrečné zprávy, ve které by studenti a studentky měli zhodnotit získané poznatky. Zadání budou postupně zveřejňována na webu www.toxik.arnika.org/soutez-pro-skoly. Výherci se mohou těšit na týdenní pobyt v Tatrách, během soutěže však budou vyhlašovány i lákavé průběžné ceny pro úspěšné řešitele každého kola. Konečné datum pro přihlášení do soutěže je stanoveno na 15. března. ■

PROGRAM TOXICKÉ
LÁTKY A ODPADY

Kateřina Hryzáková

Foto: Jan Losenský, Arnika

Losování prvních výherců soutěže „Zachraňme stromy“. Další kolo vyhrajete třeba vy, zúčastnit se můžete na stránkách Arniky: www.stromy.arnika.org/soutezte.

Rozhovor se stromem

Jeden čas jsem denně chodil kolem jedné nádherně rostlé hrušně. Brzo ráno na metro, večer zpátky. Za drátěným plotem staveniště jsem si ji nikdy nepomenul prohlédnout a vždy jsem si pro sebe pomyslel, co všechno musela na tomto místě v první linii rozvoje lidských požadavků na krajinu zažít. Až mě jednoduše napadlo se jí zeptat

Dobrý den, mohu vás vyrušit, rád bych s vámi natočil rozhovor.

Ale jistě, pojdte blíž, sedněte si, já postojím. Víte přece, že neodepřu svůj stín nikomu.

Vím, ani tomu, kdo by vás přišel pokácet. Znamo to přísloví, používáme je mimo jiné v naší kampani „Zachraňme stromy“. Vy ale zatím máte štěstí, nikdo vás pokácet nepřišel. A okolo vás se přitom za dobu, co tu stojíte, děly všelijaké věci.

Ano, to je pravda, za těch téměř sto let se mnohé změnilo. Co by Vás nejvíc zajímalo?

Zajímalo by mě, jak se vaše okolí proměňovalo během vašeho života. A jak jste jeho změny vnímala?

No víte, všichni jsme rádi, když o nás někdo s láskou pečuje. Já jsem byla vysazena jedním hospodářem, co měl stodolu, políčko, sad a stromořadí na kraji malé obce s názvem Chodov. Staral se a několik švestek, jabloní a alej hrušní, kde jsem stála i já, a nám bylo potěšením každý rok urodit to

nejlepší ovoce. Kolem mého čtyřicátého léta ovšem přišli lidé, kteří odvedli našeho hospodáře pryč. Už jsme jej víc neviděli. Pole i sad se stal družstevním majetkem. Zpočátku nás ještě lidé na podzim česali, ale o výmladky a suché větve se už nikdo nestaral. Sotva vše zarostlo zanedbáním, přišli lidé z družstva pokácet všechny stromy, které lemovaly úzký pruh hospodářova majetku. Že prý potřebují větší pole, aby je mohli obdělávat traktory.

Pamatujete si na období, kdy se z vesnice Chodov stala část našeho hlavního města?

Bylo to hrozně rychlé. Nejprve postavili mezi zbytkem našeho sadu a starým Chodovem betonový pruh dálnice. Ve stejné době se z okolních polí stávala staveniště panelových sídlišť. Část našeho sadu a pole zmizela pod navážkou haldy, kterou lidé odkryli pro základy svých domů a vytěžili při stavbě metra. To, co zbylo ze starých ovocnáčů, pořezali lidé při stavbě vedení vysokého napětí, které máme nyní nad hlavou. Ani netuším, proč jsem tu zbyla jediná.

To muselo být velmi smutné období. Máte i nějaké světlejší chvíle z pozdějších časů?

Víte, emoce jsou spíš lidská vlastnost. To ale neznamená, že strom nemůže strádat, nebo že se mu nemůže dařit dobře. Na jedno takové období si živě pamatuji. Vy lidé tomu říkáte porevoluční doba. Těsně před tím bylo v rámci socialistického plánování až k mému kmenu navrženo nákupní středisko a další tak zvaná občanská vybavenost. Tehdy se také vybagrovala spousta země, ale vystavěla se pouze jedna část naplánovaného nákupního střediska. Asi nebyly peníze. Lidé přes to zbylé staveniště hodili panelový chodník, staveniště oplotili a nechali je volně zarůstat. Po čase se objevily mladé náletové dřeviny a vytvořily se tůňe, kde bylo množství rozmanitého života. Řekneme, že to bylo takové příjemné divoké období. Ale nic netrvá věčně. Podle územního plánu už to mělo být dávno zastavěno. A tak v novém tisíciletí přijely znovu bagry a buldozery a vyhloubily jámy ještě mnohem větší. A vidíte, kdo by dnes řekl, že

tam, co bylo pole, sad a alej našeho hospodáře a později kvákaly žáby, je dnes komplex nového nákupního centra s hlubokými podzemními garážemi.

Skutečně, jedná se údajně o největší nákupní středisko v České republice.

Jakým zázrakem jste přežila Vy?

Sama nevím. Ti poslední mi kořeny podepřeli drátokamennými gabiony, ladnou zatáčkou chodníku přivedli kolemjdoucí blíž, i nějaké keře doplnili. Asi vědí, že výš už neporostu.

Že nejste nebezpečná. Díky za Váš rozhovor a dovolu, abych Vám popřál i do budoucna podobnou stabilitu, nezlomnou vitalitu, a ať se děje okolo vás cokoli, jistou dávkou nadhledu. Na shledanou.

Díky, přijďte zas.

Foto: Jan Losenický

Stejná část Chodova na třech různých mapách. První je z III. vojenského mapování (1877-80), druhá z roku 1938. Na současně mapě je šipkou vyznačeno místo, kde můžete hrušeň najít. Zdroj: <http://oldmaps.geolab.cz>, www.staremapy.cz a <http://maps.google.cz>.

Člověk, strom a místo. Tři fenomény, které se umí potkat v dokonalé kompozici života. Tam, kde se jednoho z nich nedostává, nejednomu Středoevropanovi něco nehraje.

Jak na nás vlastně stromy působí a jak je (ne)vnímáme? Bezpochyby všichni podvědomě cítíme přítomnost stromů – zelených rostlin – jako něco přirozeného. Vzhledem k tomu, že rostliny musely dlouho před tím, než se na planetě mohly objevit například lidé, připravit vhodné podmínky prostředí, by tomu ani jinak být nemohlo. Na druhou stranu jsou lidé schopni iracionálně tyto souvislosti potlačit a zbavit povrch zemský rozsáhlých lesních porostů až za hranici ekologické, často i socioekonomické stability celých regionů. Můžeme se dohadovat, zda to pramení z podvědomého strachu ze zakopnutí o „bludný kořen v temném lese“, či geneticky zakódovaného procesu „planarizace“ obyvatel lesostepí, kteří se v odlesněném prostředí cítí lépe, neboť v křoví by na ně mohly číhat šelmy, nebo zda jde pouze o naplňování lidských potřeb nade všechny meze skromnosti.

Strom přečkal i výstavbu obchodního domu. Foto: <http://commons.wikimedia.org>.

Jisté je, že stromy nejen pro nás zajišťují celou řadu funkcí, bez kterých by život na Zemi v takovéto formě nebyl možný. Mezi uznávanými funkcemi dřevin bychom našli také funkci esteticko-rekreační. Můžeme si pod tím představit například pozdně večerní procházku ve voňavém vzduchu letního parku cestou z kanceláře, nebo pravidelné víkendové exody lidí z měst na chalupy uprostřed českých divočin.

Proč se tak děje? Možná i proto, že stromy nás učí. Na jejich sezónních i životních proměnách si můžeme uvědomovat cykličnost procesů v přírodě. Nebo skrze ně můžeme pátrat v linearitě událostí, neboť stromy jsou ideálním nositelem paměti krajiny.

Tam někde uvnitř všichni cítíme, že bez stromů to nejde. Je jen otázkou naší otevřenosti, do jaké míry chceme se stromy

Foto: Jan Štursa

Z druhé strany je za stromem obchodní centrum a parkoviště.

komunikovat a v jakém duchu se setkají člověk, strom a místo.

CENTRUM PRO
PODPORU OBČANŮ

Jakub Esterka

Foto: Jan Losenský, Arnika

Z jedné strany hrušeň obklopyly panelové domy.

Jak se plánuje Praha

Územní plán je hlavním dokumentem určujícím podobu a směřování každého města. V Praze se již třetím rokem připravuje jeho nová verze, která bude zřejmě platit od roku 2012. Nový územní plán například určí, jaká místa zůstanou v metropoli nezastavěna, kde bude zeleň a odkud naopak zmizí. Jinými slovy, do velké míry rozhodne o tom, jak bude naše hlavní město vypadat za deset či dvacet let. Arnika proto pomáhá veřejnosti ovlivnit obsah územního plánu a jeho konečnou podobu.

Jedním z ohrožených území je i rozsáhlá zelená plocha mezi dálnicí D1, stanicí metra Roztyly a Kunratickým lesem.

Nynější územní plán Prahy platí od roku 2000. Po dobu jeho platnosti bylo provedeno nezvyklé množství změn a další jsou schvalovány i těsně před přijetím nového územního plánu. Martin Skalský z Centra pro podporu občanů k problému uvedl: „Mimořádných změn územního plánu bylo schváleno několik tisíc. Dokument měl být nástrojem ochrany hodnot území a jeho stability, při tolika úpravách se ale dá o jeho funkci oprávněně pochybovat. Změny vycházejí téměř vždy vstříc zájmům developerů a spekulantů s pozemky. Dnes se po tolika změnách v územním plánu už prakticky nikdo nevyzná. Opakovaně se snažíme přimět vedení města, aby otevřelo širokou debatu se všemi skupinami obyvatel hlavního města o jeho směřování a budoucnosti. Zásadní rozhodnutí nemohou vznikat v kancelářích magistrátu bez skutečné diskuse s občany.“

Strategický plán existuje, kdo se jím ale řídí?

Územní plán má vycházet z tzv. Strategického plánu hlavního města Prahy, kte-

rý „stanovuje cíle, priority a cesty k řešení klíčových otázek rozvoje měst“. Jedním ze záměrů strategického plánu je „chránit stávající zeleň před plošnými redukcemi ve prospěch nové zástavby.“ Za jednu z hrozeb pak označuje „úbytek zeleně a nezastavěných (nezpevněných) ploch vhodných k ozelenění“.

A jak vypadá podpora městské zeleně v praxi, konkrétně v návrhu nového územního plánu? Zeleň přibývá, ale pouze na papíře. Statisticky se sice množství pozemků převádí z orné půdy na zeleň, k masivnímu zalesňování a vzniku parků ale nedochází. Naopak stovky hektarů zemědělské půdy a zeleně jsou nově určeny k výstavbě dalších satelitních čtvrtí na okraji města. „Zejména v centrálních částech nemá nový územní plán nástroje pro skutečně účinnou ochranu zelených ploch. Nový plán neviduje většinu ploch zeleně o velikosti do 5 000 metrů čtverečních, což může ulehčit zástavbu menších parků,“ doplnil Martin Skalský.

Koncept nového územního plánu mohli občané připomínkovat do 9. prosince minulého roku. Arnika nabízela lidem pomoc

Kampaň Arnika k územnímu plánu Prahy:

Červen 2009 – Ve spolupráci s Arnikou provádí Univerzita Wageningen výzkumem o využití brownfields v centru Prahy.

10. 6. 2009 – Debata Arniky o územním plánu, zejména hrozící zástavbě zeleně a proměně pražských nádraží v nové čtvrti.

23. 10. – Veřejná debata k rozšíření skládky v Ďáblicích.

9. 11. – Tajemní developere symbolicky děkují pražským zastupitelům za vytvoření zmatku souběžným projednáváním změn starého územního plánu a přípravou plánu nového.

12. 11. – Spolupořádání debaty „Zůstane Trojmezí zelené?“ za hojné přítomnosti občanů.

16. 11. – Magistrát zavolal policii na petiční stánek Arniky, kdy členové sdružení sbírali podpisy pro ochranu zeleně. Arnika podává žalobu proti omezování demokracie.

19. 11. – Debata k projektu tzv. Velkých Roztyl, které se zúčastní na dvě stovky lidí.

23. 11. – Happening „Čisté uši aneb abyste nás lépe slyšeli“. Arnika čistí uši pražským politikům, aby lépe naslouchali obyvatelům Prahy.

26. 11. – Happening „Řekni betonu ne!“. Mágové a hypnotizéři se snaží ovlivnit zastupitele, aby hlasovali pro zachování zelených ploch.

3. 12. – Arnika spolu s dalšími organizacemi pořádá tržičku připomínek k novému územnímu plánu.

V průběhu roku 2009 byl spuštěn nový web Arniky zaměřený na územní plánování v Praze. Byly fotograficky zmapovány ohrožené oblasti jako např.: nádraží Smíchov, Bubny, oblast Trojmezí nebo Roztyl. Arnika podala k územnímu plánu desítky připomínek a vydala k tématu více než dvacet tiskových zpráv a novinek.

s předkládáním připomínek. Pomohla také ustavit 27 takzvaných zástupců veřejnosti, kteří posléze jménem dalších občanů podali hromadné námitky k zásadním problémům Prahy. „Při pořádání Tržiště připomínek na Palackém náměstí zazníval nejčastěji požadavek na zachování zeleně. Lidé se na nás obraceli také kvůli silnější podpoře MHD, cyklistické a pěší dopravy. Z konkrétních kauz kritizovali hlavně zrušení kolejí na Strahově, stavbu mrakodrapů na Žižkově nebo kancelářské čtvrti v Roztylech,“ uvedl vedoucí poradny Centra pro podporu občanů sdružení Arnika, Jakub Esterka.

Kouřová clona kolem územního plánování

Arnika při projednávání nového územního plánu opakovaně kritizuje především snahu úředníků a městských zastupitelů vyčlenit ze zásadních rozhodnutí veřejnost. „Koncept plánu se připravoval několik let, lidé na prostudování dokumentace o 1730 stranách dostali jen jeden měsíc. Na zasedání zastupitelstva 22. října navíc nesměli promluvit,“ argumentoval za Arniku její právní

Pražští zastupitelé nedali občanům při projednávání změn územního plánu slovo. Dne 9. listopadu jim za tento přístup přišli poděkovat tajemní developeri.

expert Lukáš Matějka. Dalším problémem je nepřehlednost procesu. Díky tomu, že Praha je obcí i krajem, byl v loňském roce připravován nejen územní plán města ale také územní plán kraje tzv. Zásady územního rozvoje Prahy.

Nejvíce kritiky se na hlavu magistrátu sneslo kvůli schvalování změn současného územního plánu. „Magistrát sice připravuje nový územní plán města, současně se ale snaží před jeho schválením prosadit do toho současného řadu vysoce problematických stavebních záměrů. Jejich častým cílem je přeměna zeleně v lukrativní stavební par-

Ve spolupráci s Koalicí Trojmezí pořádala Arnika 12. listopadu debatu „Zůstane Trojmezí zelené?“. Většina přítomných s plánovanou výstavbou ostře nesouhlasila.

cely,“ dodal Lukáš Matějka. Výsledkem je nepřehledný chaos, v kterém se občané těžko orientují a není příliš obtížné uhadnout, komu naopak vyhovuje. Zcela zásadní rozhodnutí vznikají v balících změn, zastupitelé dokonce ani nejednají o konkrétních kauzách izolovaně.

Ukázkovým příkladem netransparentního nakládání s územním plánem je kauza Trojmezí. Zelená oblast slouží jako rekreační zázemí pro okolní hustě zastavěná sídliště. Pro přibližně dvě stě tisíc zde žijících lidí,

jde o poslední větší přírodní plochu, kterou mají k dispozici. Koncept nového územního plánu ve většině oblasti zeleň zachovává, obyvatelé sídliště Chodov, Spořilov, Záběhlice, Zahradní Město, Hostivař a Košík by zdánlivě mohli být klidní. Ovšem II. vlna celoměstsky významných

změn (CVZ) územního plánu počítá s přeměnou celého Trojmezí na stavební parcely, kde má vzniknout obytná čtvrť s rodinnými domky. Schvalování změny územního plánu proběhne rychleji než příprava nového územního plánu, o osud Trojmezí se tak lze oprávněně obávat. Petici za jeho záchranu podepsalo jen za prvních jedenáct dnů 16 tisíc lidí. Bohužel se zdaleka nejedná o ojedinelou kauzu.

K dalším problematickým celoměstsky významným změnám patří např.: projekt Velké Roztyly spojený s výstavbou administrativních budov na zelené ploše, plá-

novaná výstavba obytného souboru Veleslavin – Vokovice na pozemcích bývalého zahradnictví, kde měl dle slibu radnice Prahy 6 vzniknout park, projekt v Praze Pitkovicích, kde má dojít k zastavění orné půdy, kauza rozšíření dáblické skládky nebo známý projekt nové dráhy Letiště Ruzyň. Celkem Arnika připomínkovala přes dvacet CVZ a desítky dalších změn současného územního plánu, které by vedly k úbytku zeleně. Obrázek o tom nakolik je radnice otevřená veřejnosti si lze udělat i ze samotného průběhu jednání o CVZ, kdy nebylo několika občanům včetně zástupce Arniky uděleno slovo, přestože by jejich vystoupení dohromady nezabralo víc jak patnáct minut. Na nedemokratický postup zastupitelstva Prahy podala Arnika žalobu a domáhá se zrušení jednacího řádu. Podle zákona je nepřipustné, aby občan města nemohl promluvit na zasedání jeho zastupitelstva.

Nedejte se!

Územní plán je zásadním podkladem pro umísťování staveb a schvalování různých činností, zejména při vydávání územních rozhodnutí. Jde o klíčový dokument, jehož přípravu a změny se vyplatí sledovat. Pokud si nevíte rady, jak se zúčastnit jednání nebo jak podat námitky a připomínky, zkuste se obrátit na místní neziskovou organizaci, které je toto téma blízké. Podle stavebního zákona se následně musí městský či obecní úřad s vašimi připomínkami vypořádat.

Arnika se věnuje novému územnímu plánu Prahy. Kromě podávání připomínek se zaměřila na pomoc občanům, kteří se chtějí do procesu vzniku územního plánu zapojit. V současné době probíhá hodnocení námitek a připomínek ke konceptu územního plánu. Poté mohou občané připomínkovat již samotný návrh územního plánu. Na stránce www.mestaprozivot.arnika.org/uzemni-plan naleznete návod, jak zjistit, zda nový plán neovlivní místo, kde bydlíte. Je zde také uvedeno, jak podat připomínky nebo námitky k návrhu a zveřejněny důležité termíny jednání. Stavební mapa vás provede největšími projekty projednávanými v rámci změn územního plánu, které mohou mít negativní dopad na životní prostředí a zeleň v Praze. ■

ARNIKUM

Jan Losenický

ČKD

Často kladené dotazy

Skleněné vratné láhve jsou dobré pro životní prostředí i vaše zdraví

Sklo patří mezi nejstarší užitkový materiál. Archeologické objevy dokládají jeho výskyt již z doby dvanáct tisíc let před naším letopočtem. Vyrábí se z dobře dostupných surovin – sklářského písku, živce, vápence, dolomitu a sody. Na rozdíl od jiných obalových materiálů ho lze ze 100 % recyklovat a z roztavených střepů vznikne opět nový obal. Zdálo by se tedy, že sklo je ideální obal na nápoje. Je to ale pravda?

V roce 2009 si nechalo ministerstvo životního prostředí zpracovat tzv. LCA studii (Life Cycle Assessment – hodnocení životního cyklu), která porovnává životní cyklus nápojových obalů dostupných na našem trhu. Studie srovnávala čtyři různé druhy materiálu - sklo (vratné, nevratné), PET láhve, hliníkové plechovky a nápojový karton (např. TetraPack). Posuzovala se spotřeba surovin, vody, energie, produkce odpadů a emise škodlivých látek, vždy pro celý cyklus daného obalu. Započítána tedy byla těžba surovin, výroba obalu, jeho distribuce a likvidaci odpadu. Vše při distribuci 1000 litrů nápoje.

Nejlepší ohodnocení získaly vratné láhve, velké PET láhve a nápojové kartony. Nejhůře dopadly hliníkové plechovky a nevratné lahve ze skla. Výroba hliníku je energeticky náročná, s hliníkovými plechovkami je navíc spojena nejvyšší produkce nebezpečných odpadů. Skleněné obaly jsou těžké a při jednorázovém použití patří k nejméně ekologickým. Situace se ale radikálně obrátí, pokud jsou zařazeny do zálohovaného systému vratných lahví. Výhodou PET lahví je, že jsou lehké a dají se dobře recyklovat. Ovšem na výrobu malých PET lahví je třeba přibližně dvakrát více energie než pro vratné láhve. Také nápojové kartony mají nízkou hmotnost, jejich recyklace je ale naopak velmi obtížná.

Přestože velké PET láhve se svým dopadem podle LCA studie blíží

Odpovědný spotřebitel při nákupu nápojů příliš jednoduchou pozici nemá. Situace ale není beznadějná. Balenou vodu lze vyměnit za tu z kohoutku a třeba u našeho národního nápoje si můžete bez problémů vybrat, zda dáte přednost vratnému sklu, PET lahvi nebo hliníku.

k lahvím vratným, je zde ještě další pohled na jejich spotřebu. Podle časopisu D-Test z října minulého roku (www.dtest.cz/vody) řada prodáváných vod při vzorkování nevyhověla. Zajímavý článek s názvem „Tajemství vody“ k tématu vyšel v Lidových novinách 6. listopadu 2009. Rozhodně stojí za přečtení. Například popisuje německý pokus, který ukázal, že z PET lahví se do vody dostávají chemické látky, podobné ženskému hormonu estrogeneru, které mohou negativně ovlivnit mužskou plodnost. Skleněné obaly jsou vůči svému obsahu netečné.

Poradenské okénko

Co dělat když...

...chci zjistit, zda se v mém okolí může stavět?

Základním dokumentem o možném využití území je územní plán obce. Legálně lze stavět pouze na plochách, které plán vymezuje jako zastavitelné a na už zastavěném území (též „intravilán“). V nezastavěném území tedy ve volné krajině lze realizovat stavby pro zákonem vyjmenované činnosti. Patří k nim zemědělství, těžba nerostů, veřejná dopravní a technickou infrastruktura nebo například ochrana přírody a cestovní ruch. Územní plán obce schvaluje její zastupitelstvo a musí se přitom řídit státní „politikou územního rozvoje“ a konkrétním krajským územním plánem, tzv. „zásadami územního rozvoje“.

Technické zpracování územních plánů je obvykle svěřeno obecním úřadům obcí s rozšířenou působností. Plán se pořizuje pro celé území města či obce. Ne všechny obce ale plán mají. V tom případě zákon zakazuje stavět mimo intravilán a uvnitř něho zakazuje zastavovat větší plochy zeleně. Další omezení výstavby naleznete v mapové a textové části plánu uloženého na úřadě ve vaší obci. Obecnější informace obsahuje nový Portál územního plánování <http://portal.uur.cz>.

...se mění územní plán?

Jediným, kdo může určit, zda se bude měnit územní plán, jsou zastupitelé. Ti bohužel nezřídka rozhodují o pořízení změn živelně na přímý podnět developerů nebo dalších vlastníků, kteří chtějí dosud nezastavěné území využít k výstavbě. Podle zákona lze přitom vymezit nové zastavitelné plochy jen pokud bylo prokázáno, že je to opravdu potřebné pro rozvoj obce a že stávající plochy není možné k výstavbě využít.

Nejrůznějších kauzy Arniky spjaté s územními plány ukazují, že v rámci pořizování změn územního plánu je naprosto nezbytná veřejná kontrola. Jako občané a vlastníci nemovitostí v obci proto pravidelně sledujte úřední desku na svém obecním úřadě nebo její elektronickou podobu na webu obce. Stejně tak je důležité kontrolovat program zastupitelstva a jeho zasedání se případně zúčastnit. Vlastníci nemovitostí nebo zástupce veřejnosti, kterého zmocnil určitý počet občanů, mohou podávat k návrhu změny územního plánu námitky a schválený plán dokonce žalovat u Nejvyššího správního soudu v Brně. K podobě územního plánu je také možné vyvolat konání místního referenda. Více na www.poradna.arnika.org/up.

PRÁVNÍ EXPERT ARNIKY

Lukáš Matějka

Průvodce po toxické galaxii, Významné stromy středních Čech a Prahy, Jak vybrat bezpečnou hračku to jsou názvy některých tiskovin, které jsme pro vás v roce 2009 připravili. Kompletní nabídku publikací Arniky najdete v našem e-shopu tzv. Tržišti: **www.arnika.org/trziste**.

Foto: Hana Kuncová

V rámci svých mezinárodních aktivit se program Toxické látky a odpady zaměřil na projednávání klíčových dokumentů, jež omezují používání nebezpečných chemických látek. Na snímku je zástupkyně Arniky Miroslava Jopková při květnovém jednání o Stockholmské úmluvě v Ženevě, kde byl seznam nebezpečných organických látek rozšířen ze dvanácti na dvacet jedna. V minulém roce byla také zveřejněna mezinárodní studie upozorňující na přítomnost rtuti v rybách, na jejichž podkladech se Arnika podílela. I díky závěrům této studie rozhodl Řídicí výbor UNEP (Programu OSN pro životní prostředí) o tom, že vznikne nová globální úmluva o omezování rtuti.

Několik stovek stromů zachránila Arnika v roce 2009 před pokácením. Patří k nim i lípy v Thákurově ulici v Praze.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Za velký úspěch minulého roku považujeme i spuštění nového webu Arniky, který by vás měl snadněji dovést k požadovaným informacím.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Na začátku listopadu spolupořádal program Arniky Ochrana přírody seminář „Ekosystémové služby a revitalizace“. Blok přednášek o vodohospodářských revitalizacích si přišlo poslechnout přes sto dvacet návštěvníků.

25. březen Skřípel na Beřousku; 23. září Třešť u Jihlavy a 16. listopad Žižkovo Pole nedaleko Příbyslavi - to jsou data a místa happeningů Natírat a chránit. Arnika během nich natřela přibližně 300 stromů bílými pruhy a zvýšila tak bezpečnost pro řidiče a řidičky, kteří alejemi projíždí.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze. Číslo 1/2010 vyšlo v únoru 2010 v nákladu 1200 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Mgr. Zora Kasiková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petrlík, Bc. Kateřina Režná, Martin Skalský, Mgr. Jakub Esterka, Ing. Milan Havel, Ing. Miroslava Jopková, Mgr. Kateřina Hryzáková, Simona Albrechtová, Mgr. Michaela Gomolová, Jana Cenková a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Foto obálka: Jan Losenický, Jan Štursa. Grafický design - Anna Frajtošová - anna@designbox.cz, DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti. Vydání dále podpořily Ministerstvo Životního prostředí ČR, Global Greengrants Fund a Magistrát hlavního města Prahy. Materiál vznikl také díky projektu „Zdravá planeta pro zdravé děti – průvodce udržitelnou spotřebou a výrobou pro matky a veřejnost“ podpořeného z prostředků SFŽP ČR částkou 994 000 Kč. Časopis odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Foto: Petr Felzmam, výherce soutěže Arniky Ostravská clona

Kdo nejvíc znečišťuje naše životní prostředí? V roce 2009 Arnika už popáté zveřejnila žebříčky největších znečišťovatelů za celou Českou republiku a její jednotlivé kraje. Výsledky najdete na stránkách **www.bezjedu.arnika.org**. Pozitivním trendem je snižování emisí u největších znečišťovatelů.

K činnosti Arniky patří i připomínkování nejrůznějších zákonů a řízení. V roce 2009 se Arnice podařilo přesvědčit poslance, aby zrušili výjimku, která umožňovala silničářům plošné kácení stromů. Program Toxické látky a odpady vyzval vybrané členy vlády, aby vylepšili Směrnici o průmyslových emisích, také komentoval připravovaný návrh zákona o ovzduší. V regionálních kauzách Arnika například vyzvala hejtmana Moravskoslezského kraje, aby nebyly zmírněny emisní limity nebo podala několik připomínek a nesouhlasné vyjádření k plánované spalovně nebezpečných odpadů v Pardubicích.

Centrum pro podporu občanů hodně zaměstnala kampaň k územnímu plánu Prahy. Arnika zorganizovala několik veřejných debat, happeningů, pomohla občanům s připomínkami, sbírala podpisy pro námítky a účastnila se i projednávání územního plánu. Magistrát Arniku za aktivitu odměnil přivoláním městské policie na její petiční stánek a nedáním slova při jednání zastupitelstva.

Foto: Jan Losenícký, Arnika

Foto: Vojtěch Marek

Foto: Kateřina Hryzáková, Arnika

Upřímně děkujeme všem, kdo nás podporují, všem dobrovolníkům a dobrovolnicím. Bez vaší pomoci a podpory bychom toho tolik nedokázali. Díky vám máme stále chuť a sílu usilovat o lepší životní prostředí, vaše Arnika.

Pobočka Arniky v Jihlavě iniciovala náhradní výsadbu aleje podél silnice z Horní Cerekev do Těšnova. V sobotu 7. listopadu se zástupci několika místních zájmových sdružení společně pustili do práce a vysadili osmdesát nových lip a javorů.

Ani v roce 2009 nepolevil program Toxické látky a odpady v pátrání po výrobcích, které mohou ohrožovat lidské zdraví. Arnika na několika přednáškách upozornila na nebezpečnost polyvinylchloridu (PVC), z kterého se stále vyrábí dětské

hračky, podlahy, potravinové obaly nebo i zdravotnické pomůcky pro novorozence. Nechala také otestovat potravinové PVC obaly z důvodu možné přítomnosti Bisfenolu A, kterou testy prokázaly. Na nových stránkách **www.toxik.arnika.org/nebezpecne-vyroby** byla založena rozsáhlá databáze nebezpečných výrobků z důvodů přítomnosti toxických látek, kterou průběžně doplňujeme.

Foto: Jan Losenícký, Arnika

Foto: Emma Šádová